

بايه خى سيواك له پروانگه‌ى زانست و شهرعه‌وه

ناماده‌کردنى: م . هيمن نه حمهد

تويژينه‌وه‌ى پزيشكى:

تويژره‌وه پزيشكى‌يه كان ئه‌وه يان سه‌لماندووه كه سيواك ده‌وله‌مه‌نده به‌ماده‌ى خاوين و پاكر كه ره‌وه و قه‌بز كردن، و گرته‌وه‌ى خوين به‌ربوون، و نه‌هيشتنى گه‌نين، و كوژهرى ميكروب.

بينگه‌ته‌ى كيميائى:

سيواك بينگه‌ته‌ى ئوروماتى (عه‌ترى) و بيكاربوناتى سؤديوئى تيدايه كه تواناى له‌ناو بردنى زينده‌وه‌رى وردبينى (ميكروبات)ى هه‌يه، هه‌روه‌ها له تالى سيليلوزى و ماده‌ى كلوروفورم و ئه‌ثيرى و پيترولى و ميثانول و سابون و تانين و خويى كانزايى - وهك خويى چيشت - بيك هاتووه^(١).

چونبى به‌كارهينانى:

چليك له‌م داره وه‌رئه‌گيريت (كه له بازاره‌كان به‌ناماده‌كراوى هه‌يه) وه‌سه‌رى

بيناسه‌ى سيواك:

سيواك: برىتى يه له‌وه داره‌ى كه ده‌هينرييت به‌م ناو ده‌م و ددانه‌كانى مروفا به‌مه‌به‌ست پاك كردنه‌وه و بوون خووش كردنى^(١).

شوينى گه‌شه‌كردن و ناساندنى:

پوهكى (سيواك) له ناوچه‌ى گه‌رم و ئيستيوئى گه‌شه‌ئه‌كات، زياتر له‌ناو دولى بياپانه‌كان ده‌ژى، له‌سه‌ر چياكان كه‌متر ئه‌پوي، به‌ زورى له‌ وولاتى سعوديه و سودان و هيند و ميصردا ده‌ژى، شيوه‌كه‌ى له‌پوهكى هه‌نار ده‌چييت، و دريژى‌يه كه‌شى ده‌گاته‌ نزىكه‌ى دوو مه‌تر، وه ناوه زانستى‌يه كه‌شى برىتى‌يه له:

Salvadora perisaulium

() گوڤارى ره‌نگين ژماره: (٢١)، لاپه‌ره: (٣٤).

() : " : () .

واته: هاتم بۆ لای پیغه مبهەر (ﷺ) بینیم سیواکی ده کرد به سیواکیکی ته، و سه ری سیواکه که به سه ر زمانی یه وه بوو، و ده یووت: ئووع ئووع، و سیواکه که ش له ناو ده میدا بوو وه کو بلی ی ده پشایه وه .

ئه مه ش مانای موباله غه کردنی تی له سیواک کردندا بۆ خاوین کردنه وه و دامالینی ئه و به لڭ و زهر دایی یه ی که ددان گرتویه تی، وه بۆ وه ده ست هی نانی پاداشت و پاک کردنه وه ی ده م، هه روه ک (عبدالله ی کوری (عومه ر) (ﷺ) له پیغه مبه ره وه (ﷺ) بۆ مان ده گپری ته وه و ده فه رموی:))

((^(۱) .

واته: په یوه ست بن به به کار هی نانی سیواکه وه چونکه سیواک پاک که ره وه و بۆن خو شکاری ده مه و په زامه ندی خوایشه .

وه باشتر وایه که ئه و سیواکه ی به کاری ده هی نی ماوه ماوه به شه به کار هی نرا وه که ی بپر دری ت و پاک بکری ته وه، بۆ ئه وه ی که لکی زیاتر لی وه ربگری ت و پاک پابگری ت .

() : () .

چله که به دریزی ای (۱- ۲) سم، ده تاشری ت و تو یکه ل ده گیری ت و پاش کوتانی یان راسته وخۆ دوی به کار هی نانی (به تایبه تی که خاو و ته پر بی ت ده م و زمانیش ئازار نادات) زوو شیوه ی فلّچه یه ک وه ر ئه گری ت، وه به شیوه ی لی کخشان دن و سوان دن به سه ر ددانه کان () و زماندا ئه هی نری، وه موباله غه کردن له سیواک کردن دا ئه نجامی کی ته واوتر و باشتر ئه به خشی و سوننه ته، () فه رموویه تی: (زیاد په وی کردن له سیواک کردندا فه تماغه (به لڭ) ی ددان لائه بات و لوس و جوانی ئه کات و به هی زی ئه کات، زمان پاراو ئه کات و له کلۆ ربوون ده پپاری زی ت، و بۆنی خو شه و ده ماغ و هه ست ساف ئه کات و ئاره زوی خواردن زیاد ئه کات)^(۱) .

() فه رموویه تی:)) (ﷺ)

:

:

((^(۱) .

() : (/) .

() : () .

ههروه ها سوننه ته سيواك كردن به دهستی چه پ بكریت، له م باره وه پرسیار كرا له () : ئایا سيواك به دهستی راست ئه كړئ یان به دهستی چه پ؟ وه کامیان باشتره؟ له وه لآمدا فهرموی: سوپاس وستایش بؤ خوای گه وره، باشتر وایه به دهستی چه پ بكریت، ئه وهش وته ى ئیمامی ئه حمه دی له سهره له رپوایه تی (ابن منصور) دا باس كراوه، وه نه مان زانیوه هیچ كه سئك له و ئوممه ته پیچه وانه ى ئه مه بئ، ئه مه ش له بهر ئه وه یه كه سيواك كردن له بابی پاك كردنه وه و دامالینی پیسی یه، وه كو پاك كردنه وه ى لوت و تارات كردن () .

سودو پاداشته كانی سيواك كردن:

دیاره پیغه مبه ری ئازیزمان (ﷺ) هه ر شتیک كه خیر و پاداشتی بؤ ئوممه ته كه ى تیدا بیت، پئى راگه یان دوین و هوشیاری كردوینه ته وه و فهرمانی پئى كردوین هه ر وه كو خوی ئه فهرموی: () .

ئوه تا له سود و پاداشتی ئه م داره موباره كه ش هوشیاری داوه و موسلمانانی هان داوه له سهر به كار هیئانی، وه ك ده فهرمویت:

((() .

واته: زؤرم ئی كردون و پیم ووتون له سيواك كردندا .

وه () فهرمویه تی:

پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمویه تی:

((

((() .

ئه م سور بوونه ى پیغه مبه ر (ﷺ) له سهر به كار هیئانی سيواك له ته واویتی ئامؤژگاریه كان و خوشه ویستی یه تی بؤ ئوممه ته كه ى، وه ئه وه ده گه یه نیت كه وا چؤن ئاره زوی له پاك و خاوینی و بؤن خوشی بووه و رقیشی له پیسی و پؤخه لیتی و بؤنی ناخوش بووه، چونكه هه روه ك دیاره له دواى خه وتنیكى زؤر تام و بؤنی ناو ده م ده گورپئ و ناخوش ده بئ بؤیه پیغه مبه ر (ﷺ) كه هه لساوه له خه و پیش هه موو شتیک سيواكه كه ى به ناو ده م

() : () .

() : () .

() : (/) .

() : () .

۴ - ریژەى کلۆر بوونى ددان كەم دەكاتەو، ھەرچەندە بەزۆرى مادەى شەكر و كاربۆھایدراتىش بخورىت^(۱۱).

۵ - گەدە چالاک و باش دەكات و يارمەتى ھەرس بوونى خۆراك دەدات.

۶ - زۆر بەكارھيئەتلىك سوك زمان پاراۋ دەكات و قىسەكردن ئاسان دەكات، لەسەرە مەرگىشدا يارمەتى شاھتەمان ھيئەت دەدات، ھەرۋەھا دەنگ ساف دەكات.

۷ - چالاک و گورج و گۆلت دەكات بۆ خويىندەو و زىكر كردن و نويىژ كردن، ھەرۋەھا خەو پەوینە و چاۋ و بينىنت ساف دەكات .

۸ - بەھۆى ماددەى سلىكات كەلە سىواك دا ھەيە ددان لە زەردببون دەپارىژى (بەلكو سىپىشى دەكاتەو)، كە ئەمەش بەپىگەى مىكانىكى پوودەدات.

و ددانى دا ھيئاو، تا تام و بۆنە ناخۆشەكەى بېرىت، ۋەك دەفەرموئىت: (()) .

ئەمانەى خوارەودش برىتىن لە چەند سودىكى سىواك^(۱۰) :

۱ - بەكارھيئەتلىك سىواك ماناى جىبەجى كىردن و شوپىن كەوتنى سوننەتى پىغەمبەرە (ﷺ) بەوھش چاكەكانمان بەرەو زىاد بوون دەچى و لە پەرۋەردگارمان نىزىك دەبينەو و بەر پەزىمەندى خوا ئەكەوين .

۲ - بەھۆى بوونى سابون لەناويدا ناۋ دەم پىساك دەكاتەو، و بەكتىراى ناۋى لەناۋ دەبات، ناۋەندىكى ترشەلۆكى ۋا دروست دەكات، ددان لە تۋانەو دەپارىژى و توشبون بە شىرپەنجەى ناۋ دەم كەم دەكاتەو.

۳ - ماددەى تانىن لەسىواك دا پوك توند و تۆل دەكات و بەھيىزى دەكات.

(۱۱) دارى سىواك بەپىگەى كىمىاۋى و مىكانىكىش ددان خاۋىن دەكاتەو، ھەرۋەھا ئەو فلۆرەى لەسىواكدا ھەيە پىژەى ئەو ترشەى بەكتىراى ناۋ دەم دەرى دەدات كەمى دەكاتەو، جگە لەوھش لەگەل گەردەكانى چىنى مىنا يەك دەگرن، ئەمە دەبىتە ھۆى كەم بونەوھى كلۆربون.

(۱۰) تىببىنى: ئەمە سودانەى ھيئاۋىن و رىزم كردون، لە تىكەلاۋى ئەو سەرچاۋانە ۋەرم گرتون كە ئامازەم بۆ داۋن لە پەراۋىزەكاندا بەتايىبەتى (گۆقارى پەنگىن و) بۆيە بە پىۋىستىم نەزانى يەكە يەكە ئامازەيان پى بەم.

۹ - پوك به هيز ده كات و هانیشی د ه دات تا ماده ى دژى كلور بوون د ه ر دات، هه روه ها به لغه م ناهیلئیت.

روون كړدنه وه يه ك:

ئهمانه چه ند سوديك بوون له سوده كانی دار سيواك، بئ گومان سودی تريشى هه يه بو نه خو شى يه كانی كوئندامى هه رس و هه ناسه و ميز و زاوړى و پړخوله .

هه ر ئه م سود و كه لكانه ش بووه ئه مړو هانى كو مپانيا بازرگانى يه كانی به ره م هينانى (مه عجونى ددان) ى داوه به شيوه يه كى پراسته وخو سود له م داره به كه لكه وه ربگرن، وه بتوانن باشترين و به نرخ ترين (معجون) ى لئ دروست بكن، يا به شيوه ى ناپراسته وخو له هه مان پي كها ته كانی سيواك، له موادى كيميائى مه عجونى لئ دروست بكن .

گومانى تيدا نى يه كه به كار هينانى معجون سودی هه يه بو ددان، به لام له گه لئ وه شدا زيان (سلبيات) ى زوريشى هه يه، به پئى سه رچاوه يه ك له (ئينته رنئيت) هوه راگه يه نراوه كه زوريك له م معجونانه به هو ى زور به كار هينان يانه وه نه خو شى

شپړپه نجه (سه ره طان) ى لئ ئه كه ويته وه، ئه مه جگه له زيانه كانی فلچه ش كه پوك بريندار ئه كات و چينه دهره سپى يه كه ى ددانيش كه به (مينا) ناو ئه بري ت زوو ئه رنئى و ته نكى ئه كات، وه سه ره رپا ى ئه مانه ش پزيشكانى ددان ده لئ ن كه ددان شوشتن به معجون كاتئ سودی ئه بئ كه بو ماوه ى (پينچ ده قيقه) له ناو ده م ودان بمينئته وه، به لام هه رچى سيواكه هه چ زيانكى لئ ناكه ويته وه، به به كار هينانى ته نها سودم ند ده بيت و پراسته وخوش سودی خو ى ئه گه يه ني ت.

ئهو كات و ساتانه ى كه سيواك كړدن

تبييدا سوننه ته:

سواك كړدن له هه موو كات و ساتي كدا سوننه ته به لام له م چه ند شوينه دا پيغه مبه ر (ﷺ) ته ئكي دى له سه ر كړدو ته وه:

۱ - له كاتى ده ست نوپژ گرتن:

: (ﷺ)

((ﷺ)):

(() .

() : () .

۲ - له کاتی نوپژ کردندا: (مه شه قهت)^(۱۳) واته: ئە گەر بارگرانی

(ﷺ)

(ﷺ)

)) :

((() .

)) :

((() .

واته: ئە گەر بارگرانی نه بوایه له سه ر ئوممه ته که م ئە وا سیواک کردنم فه رز ده کرد له گه ل هه موو نوپژ کردنیکدا هه روه کو چۆن ده ست نوپژم فه رز کردوه له سه ریان .

۳ - له کاتی قورئان خویندن دا:

(((ﷺ) :)) :

)) :

((() .

واته: عه لی (ﷺ) ده فه رموی:

فه رمانمان پی ده کرا به سیواک کردن، وه

() : ()

() : () .

() : () .

() : () .

نه بوایه له سه ر ئوممه ته که م ئە وا له گه ل ده ست نوپژ هه لگرتندا سیواکم فه رز ده کرد .

(۱۳) بی گو مان فه رز نه کردنی سیواک به کارهینان له سه رمان له لایه ن پیغه مبه ره وه (ﷺ) حیکمه تی ئە وه ی تیدا یه که نه بیته بارگرانی (مه شه قهت) بو سه ر ئوممه ته که ی که ئە مه ش به رژه وه ندی یه کی گه وره ی تیدا یه چونکه لابر دن و دورخسته وه ی خراپه و زیان له پیش هینانی به رژه وه ندی یه: (

) که ئە مه ش بنچینه یه کی فیه قه ی یه و شه ریه تی له سه ر بنیات نه راوه، بو یه پیغه مبه ره ی ئازیزمان (ﷺ) له وه ترسا وه که له سه ر ئوممه ته که ی فه رز بکات چونکه له وانه یه نه توانن هه لسن به به جی هینانی، به مه ش خراپه یه کی گه وره له سه ر ئوممه ت دروست ئە بیته به ته رک کردن یا ئە نه جام نه دانی واجبیکی شه رعی .

به لام پیغه مبه ر (ﷺ) به رده وام کار ئاسانی ویسته وه بو موسلمانان هه روه ک عایشه فه رمویه تی: (((ﷺ)

((() : () : () .

واته: هه یج کاتی که نه بووه پیغه مبه ر (ﷺ) بخزینته نیوان هه لپژاردنی دوو شته وه ئیلا ئاسترینیانی هه لپژاردوه ئە گه ر تاوان نه بوویته .

به لام له گه ل ئە وه شدا زۆر ته ئکیدی له سه ر ئە م سوننه ته کردۆته وه و موسلمانانی هان داوه له سه ر جی به جی کردنی، له به ر ئە وه وه موو خیر و پاداشت و سودانه ی که هه یه تی .

ده فهرموی: به راستی نه گهر به نده
هه ستیت بۆ نویژ کردن فریشته یه ک ده چی
بۆ لای له پشتیه وه نه وه ستی و گوی له
قورئان خوینده نه که ی ده گری و لی ی
نزیك ده بیته وه، جا به رده وام گوی لی
نه گری و لی نزیك نه بیته وه، هه تا وه کو
ده می نه خاته سه ر ده می، جا هیچ
نایه تیك ناخوینیت ئیلا نه چیته ناو
بۆشایی سکی فریشته که وه.

۴ - له کاتی گه رانه وه بۆ مال:

)) :

(ﷺ)

((() .

واته: مقدار نه گیریته وه له باوکی یه وه
که پرسپاری کردوه له عائیشه (خوای لی
پازی بیته)، نایا پیغه مبه ر (ﷺ) کاتی
گه پراوه ته وه مال وه به چی ده ستی
پی کردوه؟ نه ویش له وه لامدا
فه رمویه تی: به سیواک کردن .

۵ - له کاتی هه لسان له خه و (یا بۆ

شه و نویژ):

(((ﷺ) :

(ﷺ)

((() .

واته: پیغه مبه ر (ﷺ) نه گهر
هه ستایه ته وه بۆ شه و نویژ نه وا ده می به
سیواک پاک نه کرده وه .

: (ﷺ)

(ﷺ)

((() .

* پۆژوان سیواک به کار ده هی نیته

له هه موو کاتی کدا:

هه روه ها له کاتی گو پانی تام و بونی
ناو ده م و بۆ پۆژوه وانیش هه ر سوننه ته
له هه موو کاتی کدا له به ر گشتگیری نه و
فه رموودانه ی که له م باره وه هاتون، وه
له به ر پیویست بوونی پۆژوه وان بۆ
سیواک، وه چونکه ره زامه ندی خوای
تیدایه و له کاتی به پۆژوو بوونیشدا
به ده ست هی نانی ره زامه ندی خوا زیاتر
پیویست و داواکراوه، وه ک له کاتی بی
پۆژوو بوونی دا، چونکه سیواک پاک

() : ()

() :

() : () .

() : () .

